

Sygn. akt I ACa 1658/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lutego 2015 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Tadeusz Nowakowski (spr.)

Sędziowie: SSA Iwona Biedroń

SSO del. Krzysztof Rudnicki

Protokolant: Beata Grzybowska

po rozpoznaniu w dniu 13 lutego 2015 r. we Wrocławiu na rozprawie

sprawy z powództwa **M. K.**

przeciwko **Skarbowi Państwa Jednostce Wojskowej nr (...) w Ś.**

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron i zażalenia powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze

z dnia 8 października 2014 r., uzupełnionego postanowieniem z dnia 16 października 2014 r., sygn. akt I C 370/14

- 1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I o tyle tylko, że termin zapłaty odsetek ustala od dnia 10 czerwca 2013 roku, w punkcie II przez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda dalszej kwoty 30.000 zł (trzydzieści tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 10 czerwca 2013 roku do dnia zapłaty, a dalej idące powództwo oddala, w punkcie III przez obniżenie zasądzonej tam kwoty do 5.500 zł i w punkcie V przez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda 864 zł kosztów postępowania;**
- 2. oddala dalej idącą apelację i dalej idące zażalenie powoda, a apelację pozwanego w całości;**
- 3. zasądza od pozwanego na rzecz powoda 2.700 zł kosztów postępowania apelacyjnego;**
- 4. nakazuje ściągnąć od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z zasądzonego roszczenia 1.500 zł tytułem opłaty sądowej od oddalonej apelacji.**

UZASADNIENIE

Powód M. K. domagał się zasądzenia od pozwanego

Skarbu Państwa – Jednostki Wojskowej nr (...) w Ś. kwoty 250.000 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć matki i dziadka w oparciu o art. 448 k.c. w zw.

z art. 24 k.c.

W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o oddalenie powództwa, zarzucając przedawnienie roszczenia. Niezależnie od tego podniósł, że powód otrzymał już stosowne zadośćuczynienie, rolę tę bowiem spełniało odszkodowanie na podstawie art. 446 § 3 k.c.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 110.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27.05.2014 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie (pkt I i II) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt III, IV i V).

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiło ustalenie, że w dniu 22.07.1999 r. szeregowy R. R., uzbrojony w pistolet maszynowy, dokonał dezercji i uciekł do lasu. Ok. godz. 6 rano spotkał B. K. i J. M., matkę i dziadka powoda, których pozbawił życia strzałem z broni wojskowej. Za dokonane zabójstwo został prawomocnie skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze zasądził od pozwanego na rzecz powoda odszkodowanie w oparciu o art. 446 § 3 k.c. w kwocie 50.000 zł, w celu łagodzenia niepomyślnych skutków ekonomicznych wynikłych ze śmierci jego matki.

W dacie zdarzenia powód miał 8 lat, do tego czasu zajmowała się nim matka, która nie pracowała. Małoletni wymagał pomocy psychologicznej, opuścił się w nauce, stał się zamknięty w sobie, bał się sam spać. Opiekę nad małym sprawowała głównie jego babcia.

W świetle powyższych ustaleń Sąd Okręgowy uznał żądanie powoda za uzasadnione co do zasady, jednakże nie co do wysokości.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie budzi wątpliwości wskazana przez powoda podstawa żądania zadośćuczynienia, tj. art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu pozwanego przedawnienia roszczenia.

W dacie wejścia w życie aktualnie obowiązującego art. 442¹ k.c. roszczenie powoda nie uległo jeszcze przedawnieniu, wobec czego zgodnie z § 2 tego przepisu ulegnie ono przedawnieniu po 20 latach, a więc dopiero w 2019 r.

W ocenie Sądu Okręgowego spełnione zostały przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego, a uwzględniając całokształt okoliczności faktycznych sprawy, a więc traumatyczny przebieg zdarzeń, wiek powoda w dacie zdarzenia, rozmiar skutków, jakie ze zdarzenia tego wyniknęły w sferze psychicznej i emocjonalnej, za odpowiednie zadośćuczynienie uznał kwoty odpowiednio 80.000 zł za śmierć matki i 30.000 zł za śmierć dziadka.

Orzekając o odsetkach Sąd I instancji uznał, że wezwanie o jakim mowa w art. 455 k.c. pozwany otrzymał w dacie doręczenia mu pozwu.

Od wyroku apelację wywiodły obie strony.

Powód, zaskarżając pkt II wyroku, wniósł o jego zmianę i zasądzenie na jego rzecz łącznie kwoty 170.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 10.06.2013 r. Skarżący zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 448 k.c. i art. 24 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie na rzecz powoda kwoty rażąco niskiej, art. 455 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. i przyjęcie, że wezwanie pozwanego do zapłaty zostało dokonane dopiero w pozwie, a także naruszenie prawa procesowego, tj. art. 230 k.p.c. i przyjęcie, że powód nie wykazała, by doręczył wezwanie pozwanemu.

Powód wniósł także zażalenie na postanowienie o kosztach postępowania zawarte w pkt III i V. Powód wniósł o odstąpienie od ściągnięcia od niego należnych Skarbowi Państwa kosztów sądowych oraz zasądzenia od pozwanego na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Pozwany we wniesionej apelacji, zaskarżając wyrok w pkt I oraz orzeczenie o kosztach postępowania, wniósł o zmianę i oddalenie powództwa w całości, ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Pozwany zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił: naruszenie

przepisów prawa materialnego, tj. art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. i zasądzenie na rzecz powoda zadośćuczynienia, podczas gdy powód uzyskał już na podstawie art. 446 § 3 k.c. stosowne odszkodowanie, także celem wyrównania doznanej przez niego krzywdy,

a także przyjęcie, że powodowi przysługuje zadośćuczynienie z tytułu naruszenia dóbr osobistych po 15 latach od zdarzenia, art. 442¹ § 2 k.c. w zw. z art. 417 § 1 k.c. przez przyjęcie, że w sprawie zachodzi odpowiedzialność Skarbu Państwa,

w sytuacji gdy sprawca czynu działał nie przy wykonywaniu powierzonych mu czynności, a więc szkoda nie była związana z wykonywaniem władzy publicznej, wreszcie naruszenie art. 100 k.p.c. przez całkowite zniesienie kosztów.

W odpowiedziach na apelacje obie strony wniosły o ich oddalenie i zasądzenie na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelację powoda należy uznać za usprawiedliwioną w części, zaś apelacja pozwanego jako całkowicie bezzasadna podlega oddaleniu w całości.

Na wstępie zważyć należy, że Sąd Apelacyjny za podstawę swego rozstrzygnięcia przyjął ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, które są pełne, wyczerpujące i trafne, znajdują oparcie w należycie zgromadzonym i ocenionym zgodnie z dyspozycją art. 233 k.p.c., materiale dowodowy, a przy tym nie są kwestionowane przez skarżących. Uzupełniająco jedynie należy ustalić – mając na uwadze treść art. 230 k.p.c. – że powód wzywał pozwanego do zapłaty zadośćuczynienia pismem z dnia 22.05.2013 r. (k. 6), a zatem po upływie 14-dniowego terminu od wezwania pozwany popadł w zwłokę z zapłatą żądanej kwoty.

Przystępując do szczegółowych rozważań w zakresie podniesionych w apelacjach zarzutów, w pierwszej kolejności rozważenia wymagała apelacja pozwanego, skoro kwestionuje ona samą zasadę odpowiedzialności pozwanego.

Pozwany przede wszystkim zakwestionował odpowiedzialność Skarbu Państwa wywodząc, że bezpośredni sprawca szkody, choć posługiwał się bronią wojсковą, działał bez związku z wykonywaniem władzy publicznej, a zatem odpowiedzialność pozwanego na podstawie art. 417 k.c. nie została wykazana.

W ocenie Sądu Apelacyjnego stanowisko to nie zasługuje na uwzględnienie.

Godzi się zauważyć, że nawet w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie Konstytucji RP (a więc gdy odpowiedzialność Skarbu Państwa uzależniona była od wykazania winy funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonych mu czynności, w orzecznictwie nie wzbudziło wątpliwości, że: „do powierzonych czynności powracającego po służbie do swego mieszkania funkcjonariusza MO należy odłożenie służbowej broni palnej. Jeżeli zatem przy wykonywaniu tej czynności z winy tego funkcjonariusza padł strzał, w wyniku którego inna osoba poniosła śmierć, to za szkodę powstałą wskutek tego odpowiada Skarb Państwa z mocy art. 417 § 1 k.c.” (vide wyrok SN z dnia 19.02.1971, II CR 666/70, OSNCP 1971/11/203). Oceniając czy działanie sprawcy mieściło się w granicach działania w ramach powierzonych czynności Sąd Najwyższy wskazał, że choć sprawca nie był w chwili zdarzenia formalnie w służbie, to jednak nie można tracić

z pola widzenia, że decydujące znaczenie dla zastosowania art. 417 § 1 k.c. ma to, że czynności powierzone mogą być wykonywane, zależnie od ich charakteru, niekoniecznie w godzinach pełnienia służby czy urzędowania i niekoniecznie w miejscu, gdzie taka służba czy też urzędowanie jest wykonywane. Powierzenie zaś takich czynności może być wyraźne lub dorozumiane. Zważyć dalej należy,

że w rozpoznawanej sprawie szeregowy P. R., odbywający zasadniczą służbę wojсковą i pełniący w nocy z 21 na 22 lipca 1999 r. służbę wartowniczą, dysponując w związku z tym bronią w postaci pistoletu maszynowego (...) oraz amunicją wojсковą, opuścił posterunek, uciekł do lasu, gdzie śmiertelnie postrzelił dwie osoby. Skoro do powierzonych mu czynności niewątpliwie należało – po zakończeniu służby – broń odpowiednio przechowywać, tak aby nie zdarzył się nieszczęśliwy wypadek oraz aby broń nie dostała się w niepowołane ręce, toteż postrzelenie innej osoby w czasie

trwania służby, a nawet po jej zakończeniu, z broni służbowej, choćby nastąpiło poza wartownią, należy przyjąć, że mieściło się

w granicach pojęcia wykonywania czynności powierzonej mu jako żołnierzowi zasadniczej służby wojskowej. Dlatego za szkodę przez niego wyrządzoną

Skarb Państwa z mocy art. 417 § 1 k.c. ponosi odpowiedzialność.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że zasada odpowiedzialności pozwanego za skutki zdarzenia z dnia 22.07.1999 r. została już przesądzona wyrokiem Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze w sprawie I C 1056/02, w której zasądzono od pozwanego na rzecz powoda odszkodowanie na podstawie art. 446 § 3 k.c.

Nie są także trafne wywody pozwanego wskazujące na przedawnienie roszczenia powoda. W całości należy podzielić stanowisko Sądu I instancji, zgodnie z którym w dacie wejścia w życie art. 442¹ k.c. (tj. 9.08.2007 r.) roszczenie powoda nie uległo przedawnieniu, bo w sprawie zastosowanie znajduje art. 442¹ § 2 k.c. zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 16.02.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. 2007.80.538).

Wreszcie w ocenie Sądu Apelacyjnego chybione są wywody pozwanego wskazujące na naruszenie przez Sąd I instancji prawa materialnego i zasądzenie powodowi zadośćuczynienia w sytuacji, gdy uzyskał on już stosowne wynagrodzenie poniesionej szkody i krzywdy, w związku z dochodzonym przez niego roszczeniem

w oparciu o art. 446 § 3 k.c. Podkreślić trzeba, że zgodnie z wykładnią

art. 446 § 3 k.c., obowiązującą także w dacie wydania orzeczenia przez

Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze w sprawie I C 1056/02, ocena znacznego pogorszenia sytuacji życiowej uprawnionego w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. uzależniona jest od rozmiarów ujemnych następstw o charakterze majątkowym,

a także zmian w sferze dóbr niematerialnych uprawnionego wywołanych przez śmierć osoby bliskiej, już istniejących oraz dających się przewidzieć w przyszłości na podstawie zasad doświadczenia życiowego. Ocena tego roszczenia oparta jest więc na szczegółowej analizie sytuacji osoby uprawnionej z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, które mają wpływ na jej warunki i trudności życiowe, stan zdrowia

(w tym jego ewentualne pogorszenie wywołane śmiercią osoby najbliższej), wiek, stosunki rodzinne i majątkowe, a w odniesieniu do małoletnich dzieci dodatkowo wpływają na warunki wychowawcze i na jej porównaniu z sytuacją, w jakiej znalazłby się uprawniony, gdyby nie śmierć osoby bliskiej.

Natomiast zgodnie z art. 448 k.c., o tym czy w danym wypadku wyrównanie krzywdy spowodowanej naruszeniem dóbr osobistych wymaga rekompensaty pieniężnej (a także o wielkości zadośćuczynienia) decydują w szczególności rodzaj dobra, które zostało naruszone oraz charakter, stopień nasilenia i czas trwania doznawania przez osobę, której dobro zostało naruszone, ujemnych przeżyć psychicznych spowodowanych naruszeniem. Uszczegóławiając te kryteria na potrzeby sprawy o zadośćuczynienie za śmierć osoby bliskiej w judykaturze wskazuje się, że naruszonym dobrem osobistym jest tu relacja ze zmarłym najbliższym członkiem rodziny. Istotne z punktu widzenia oceny zasadności roszczenia są także takie kryteria jak: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rola jaką w rodzinie pełniła osoba zmarłego, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem odejścia (np. nerwicy, depresji), roli pełnionej w rodzinie przez osobę zmarłą, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał się znaleźć w nowej rzeczywistości i zdolności jej zaakceptowania, leczenie doznanej traumy, wiek pokrzywdzonego (por. uzasadnienie wyroku SN z 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11, Lex nr 1212823, wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 sierpnia 2012 r.,

V ACa 646/12, LEX nr 1220462). Pamiętać należy, że celem zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej jest bowiem złagodzenie cierpienia psychicznego wywołanego tą śmiercią i pomoc w dostosowaniu się do zmienionej sytuacji życiowej. Zważyć dalej należy, że skoro zadośćuczynienie ma kompensować nie tyle doznany ból spowodowany śmiercią osoby bliskiej, lecz przedwczesną utratę członka rodziny,

to ocena krzywdy powoda w związku ze śmiercią matki i dziadka winna być dokonana w oparciu o znaczenie dobra osobistego, które zostało naruszone, tj. prawa do życia w pełnej rodzinie, z uwzględnieniem trwałości naruszenia oraz radykalności zmiany, zaistniałej w życiu powódki na skutek wypadku.

Już w świetle powyższego jasne jest, że podstawy odszkodowania za szkodę majątkową w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. oraz zadośćuczynienie za krzywdę w związku z naruszeniem dóbr osobistych w postaci utraty więzi z osobą bliską różnią się zasadniczo. Nie ma przy tym racji skarżący wywodząc, jakoby treść art. 321 k.p.c. obligowała Sąd meriti w sprawie o odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. do uwzględnienia okoliczności, które stanowią podstawę roszczenia z art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. W konsekwencji uzyskanie przez powoda w przeszłości odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c. nie pozbawia go prawa dochodzenia należnego zadośćuczynienia, a wypłata odszkodowania przez pozwanego nie zwalnia go z obowiązku zapłaty zadośćuczynienia.

Z tego też względu, przy ustalonym bezprawnym i zawinionym czynie sprawcy zdarzenia, o czym przesądza wyrok skazujący Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z dnia 12.07.2001 r., powód ma prawo do żądania zasądzenia od pozwanego zadośćuczynienia pieniężnego na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. za śmierć osób bliskich, matki i dziadka.

Z opisanych względów apelacja pozwanego jako bezzasadna podlega oddaleniu w całości.

Przechodząc do omówienia apelacji i zażalenia powoda wskazać na wstępie wypada, że zasługiwały one na uwzględnienie w części.

W ocenie Sądu Apelacyjnego trafne są zarzuty powoda wskazujące na rażąco niską kwotę należnego powodowi zadośćuczynienia za śmierć matki.

Na rozmiar należnego zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego w postaci więzi z osobą zmarłą mają wpływ przede wszystkim: wstrząs psychiczny i cierpienia moralne wywołane śmiercią osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki po jej śmierci, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby bliskiej, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał odnaleźć się w nowej rzeczywistości i zdolność do jej zaakceptowania, wiek pokrzywdzonego (por. wyrok SN z dnia 3.06.2011 r., III CSK 279/10, LEX nr 898254; wyrok SN z 10.05.2012 r., IV CSK 416/11, Lex nr 1212823).

Niewątpliwie na skutek zdarzenia z dnia 22.07.1999 r. powód został pozbawiony prawa do życia w pełnej rodzinie, co w sposób oczywisty stanowiło źródło cierpienia i rozpacz. W rozpoznawanej sprawie krzywda jest tym bardziej dotkliwa, że śmierć nastąpiła nagle i nieoczekiwanie, w wypadku zawinionym przez żołnierza, bez jakiegokolwiek przyczynienia się ofiar, dotknęła osób będących w pełni sił, stanowiących oparcie dla rodziny. Na rozmiar krzywdy powoda wpływ ma fakt, iż powód utracił dwie z najbliższych i najważniejszych dla niego osób, których nikt nie mógł zastąpić. Krzywda ta jest szczególnie dotkliwa gdy chodzi o utratę matki, tym bardziej, iż sprawowała ona osobista pieczę nad powodem, nie pracowała, zajmowała się dziećmi. Utrata matki jest niewątpliwie wyjątkowo dotkliwa i będzie trwać przez całe ich życie. Zważyć należy, że nagła śmierć matki pozbawiła powoda nie tylko możliwości wychowywania się w pełnej rodzinie, ale w sposób istotny i trwały zdestabilizowała życie małoletniego, z uwagi na uwarunkowania rodzinne był w zadzie wychowywany przez babcię, zdarzenie to zaburzyło również jego relacje

z ojcem. Nie można wreszcie pomijać, że trauma powoda była tak wielka, iż wymagał on w pewnym okresie leczenia psychologicznego.

W kontekście powyższego Sąd Apelacyjny doszedł do przekonania, że zasądzone na rzecz powoda zadośćuczynienie w związku ze śmiercią matki w kwocie 80.000 zł jest rażąco niskie. Wobec powyższego zmienił zaskarżony wyrok w pkt II i zasądził na rzecz powoda dalszą kwotę 30.000 zł. Łącznie zatem zadośćuczynienie w kwocie 110.000 zł winno wynagrodzić powodowi doznaną krzywdę.

Trafne w ocenie Sądu Apelacyjnego okazały się również zarzuty powoda skierowane przeciwko orzeczeniu o odsetkach od zasądzonej kwoty. Słusznie wskazał Sąd I instancji, że roszczenie powoda jest bezterminowe, a zatem o popadnięciu pozwanego w zwłokę można mówić dopiero od chwili wezwania go do zapłaty (art. 455 k.c.). Błędnie jednak Sąd I instancji przyjął, że wezwaniem tym było dopiero doręczenie pozwanemu odpisu pozwu. Bezsporne w sprawie było (albowiem na skutek przemilczenia zostało przyznane przez pozwanego), że powód wzywał pozwanego do zapłaty zadośćuczynienia w kwocie 250.000 zł pismem z dnia 22.05.2013 r. w terminie 14 dni od jego doręczenia. W konsekwencji żądanie pozwu zasądzenia odsetek ustawowych od dnia 10.06.2013 r. było zasadne i w tym zakresie również Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżone orzeczenie.

Wobec zmiany orzeczenia co do istoty sprawy uzasadnione było również dokonanie zmiany w zakresie orzeczenia o kosztach postępowania. Obniżenie kwot zasądzonych od powoda w pkt III wyroku do 5.500 zł i zasądzenie w pkt V wyroku na rzecz powoda kwoty 864 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego jest uzasadnione ostateczną wygraną powoda w tym procesie w 56%. Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do odstąpienia od obciążania powoda kosztami sądowymi, już choćby mając na uwadze fakt wysokości zasądzonego na rzecz powoda roszczenia.

W pozostałym zakresie apelacja powoda oraz zażalenie jako bezzasadne podlegają oddaleniu.

Z opisanych względów Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok we wskazanym zakresie na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., a w pozostałym zakresie apelacje powoda oraz jego zażalenie i apelacje pozwanego w całości oddalił na podstawie art. 385 k.p.c. O kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na podstawie art. 100 zd. 2 k.p.c. Powód bowiem wygrał postępowanie apelacyjne wywołane apelacją pozwanego w całości, zaś postępowanie wywołane własną apelacją wygrał co do zasady. To uzasadniało zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów w całości. Koszty zastępstwa procesowego zostały ustalone w oparciu o § 6 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie opłat za czynności radców prawnych (...). O kosztach sądowych w zakresie opłaty od apelacji, od poniesienia których powód został zwolniony orzeczono na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

MR-K